

Rev.2019.10.26

Den gamle hästkusken berättar

*Text är hämtad ur Kaare Brandsjös bok, "I brandmannaminne".
Museiföreningens arkivbilder kompletterar berättelsen.*

”Under min tid i Göteborgs brandkår, i början av 1930-talet fanns ännu brandmän kvar som varit med om utryckningar med hästdragna ångsprutor. En av de äldsta var gamle veteranen Axel Skoog. Han hade redan då sen många år varit pensionerad brandman, men fått fortsätta vid brandkåren som förrådsförvaltare.

År 1892 hade Axel Skoog fått anställning vid Göteborgs brandkår. Dessförinnan hade han varit "hästkarl" vid Göta regemente, som vid den tiden fanns vid Kaserntorget i Göteborg. Hans erfarenhet av hästar meriterade honom till att bli utsedd till kusk vid utryckningarna, redan när han började som "brandkarl" på huvudstationen vid Nordhemsgatan. Det var med stort intresse jag som tonåring brukade lyssna på Skoogs berättelser, om hur det var på den tiden, när utryckningarna ägde rum med hästdragna brandvagnar och ångsprutor. Han kunde berätta att tornväktarna fortfarande fanns kvar i Kristine och Karl Johans kyrkor, när han började vid brandkåren. Tornväktarna hade överförts till anställning i brandväsendet när Göteborg som första stad i landet organiserade yrkesbrandkår 1872. Från Kyrktornen kunde väktarna, genom den nya brandtelegrafen med morseapparater, sända meddelande om upptäckt brand till huvudstationen. Med brandtelegrafen kunde även huvudstationen också alarmera de brandstationer som fanns vid stadshuset på Gustav Adolfs torg och vid kusttorget i Majorna. Men Axel Skoog kunde också berätta att när brandtelegrafen ibland inte kunde användas, genom att blanktråden över hustaken gått av, så sändes brandlarmet med ridande bud i galopp.

Huvudstationen togs i bruk 1891. Den var då en av Europas modernaste och hade kanske den största vagnhallen, med inte mindre än 13 utryckningsportar mot gatan. I en flygelbyggnad mellan två stora gårdar fanns det stora stallet samt ett högt torn, dit telegraftrådarna kom in och varifrån man kunde se ut över staden. Till tornet kom även telefontrådarna in från stadens nyligen i bruk tagna telefontät.

Rev.2019.10.26

Huvudstationen i början av 1900-talet.

Till brandkårens telegrafrum blev man av telefonisterna kopplade efter namnanropet "brandkåren" när man per telefon ville alarmera. Tornväktarna drogs in 1898, när brandskåp för alarmering samt telefoner blivit mera vanligt förekommande i centrala staden.

Telegrafbord med telefon och morseapparat.

Av gamla Skoogs berättelser har jag bland annat noterat följande: Allt gick snabbt när larmklockorna på stationen började ringa. Vi övades i att på kortast möjliga tid få ut hästarna från stallet till vagnhallen. Anspänningstiden fick på dagen inte överstiga en minut och på natten ej överstiga 90 sekunder. Under denna tid skulle sex hästar lossgöras och föras till sina platser framför vagnarna, selarna sänkas ned från sin upphängning i taket över hästarna och

fästas och därefter linorna spänns. När det var klart hade stationsvakten hunnit öppna dörrarna mot gatan och befäl och manskap fanns redan på vagnarna. Vid stort larm deltog 21 man i första utryckningen. Var det larm från brandskåp åkte vi med en redskapsvagn, en ångspruta och en stegvagn. Utryckningarna gick alltid i full karriär genom gatorna och aldrig annat än i galopp. Det tröttade de inkörda hästarna mindre än trav och dessutom kunde kusken stödja bättre med tömmarna i galopp, berättade Skoog som hade mer än 20 års erfarenhet som brandkusk. Utryckningssignalerna för att få fri väg bestod på den tiden i att man blåste i mässingshorn och klämtade i klockor.

Hästar och ångspruta på huvudstationens gård.

Ännu på 1930-talet då man endast hade öppna brandbilar användes mässingshornen, som hördes väl när brandmännen blåste för sina lungors fulla kraft. – Det var en hisklig känsla av både spänning och ansträngning att vara kusk under utryckning, berättade Skoog. När brandkårens signaler hördes kom folk ut från butiker och bodar, andra hängde i fönstren för att få se vagnarna fara förbi eller för att upptäcka var det brann. Utryckningarna var ju inte så vanliga på den tiden och det samlades alltid mycket folk vid brandplatserna.

Veteranen Skoog kunde också berätta om alla de stora eldsvådor han varit med om. Den första 1892 när hela Mindre Teatern, som låg vid Södra Hamngatan 61, förstördes av en nattlig brand. Han kom också ihåg den stora branden i Lorensbergs värdshus den kalla vintern år 1900, när man ryckte ut med slädar.

Rev.2019.10.26

Under den stora branden i Åmål 1901 fick Göteborgs brandkår en telegrafisk begäran om att sända hjälp till Åmål. Det blev Skoogs längsta utryckning. Med extratåg på Bergslagsbanan sände man iväg en ångspruta och ett antal brandmän med erforderlig utrustning. Förmodligen en av de få gånger utryckning skett med ångtåg här i landet. När tåget kom fram till Åmål hade dock 59 byggnader hunnit brinna ned.

Ett par år innan Axel Skoog började vid brandkåren i Göteborg hade kaptenen vid Göta artilleriregemente, Elof Tegnér blivit brandchef i Göteborg. Innan Skoog lämnade brandkåren i slutet av 1930-talet hade han lärt känna ytterligare tre brandchefer. År 1900 blev löjtnanten vid Västgöta regemente Gustav Ekstedt vice brandchef i Göteborg. 1910 blev Ekstedt brandchef och innehade denna befattning till sin bortgång 1931. Gamle Skoog kunde alltså berätta om allt som hände under Ekstedts tid. Det var mycket både ifråga om tjänstgöringsförhållanden, eldsvådor och utveckling av brandmaterielen. Under Ekstedts tid lades grunden till Göteborgs moderna och mycket effektiva brandförsvar genom inköp av flodsprutor, motorfordon och maskinstegar.

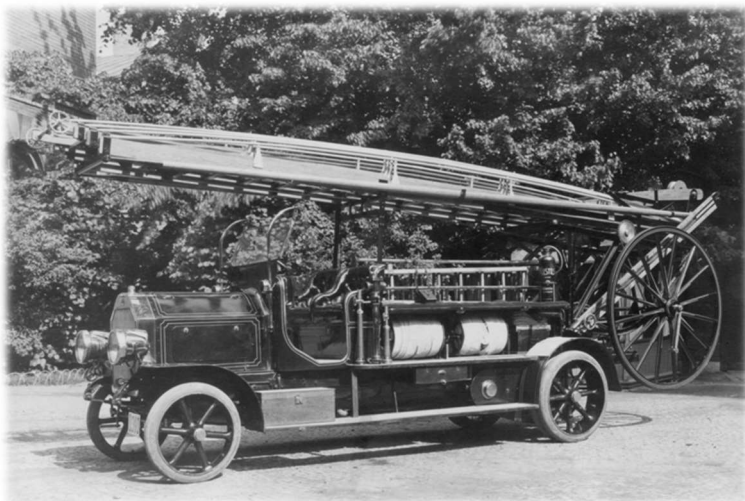

Brandchef Gustav Ekstedt 1910-1931.

Rev.2019.10.26

Den första brandbilen inköptes 1914 från Scania Vabis. Den hade 60 hästkrafters bensinmotor och var försedd med avbröstbar mekanisk stege. Axel Skoog berättade härom: Jag blev utsedd till den förste brandbilsföraren. Dessförinnan sändes jag till Scantias fabrik för sex månaders utbildning. När bilen kommit till Göteborg skulle den provköras. Det bestämdes att ett par av stadens s.k. fäder skulle delta i provturen, bl. a den kände Herman Lindholm tillsammans med brandchef Ekstedt. Jag hade tidigare med den hästdragna ångsprutan kört sträckan från huvudbrandstationen till Gamlestadens fabriker på jämnt 20 minuter. Jag föreslog därför att vi skulle köra samma sträcka med den nya brandbilen, för att få en jämförelse. Det gjorde vi och tiden blev 6 minuter! Men då gick det verkligen undan, trots att det inte fanns någon asfaltsbeläggning på den tiden och att bilen hade massiva gummiringar. Det blev ganska hårda stötar mot ojämnheterna. Men å andra sidan var det inte så mycken annan trafik och de patrullerande poliserna med sina pickelhjälmars höll undan hästskjutsarna och folk i gatukorsningarna. När vi kom fram sa Herman Lindholm att han varit rädd hela tiden och de två pamparna från stadsfullmäktige vågade inte åka med tillbaka till huvudstationen. Men brandchefen tyckte att jag kört bra!"

Göteborgs första brandbil en Scania Vabis 1914.